

**BM Engelli Hakları Sözleşmesi
çerçevesinde Zihinsel Engelli
Bireylerin Özel Sağlık Sigortasına
Erişimlerine İlişkin Sorunlar ve
Çözüm için Yasal Değişiklik Önerileri**

BM Engelli Hakları Sözleşmesi çerçevesinde Zihinsel Engelli Bireylerin Özel Sağlık Sigortasına Erişimlerine İlişkin Sorunlar ve Çözüm için Yasal Değişiklik Önerileri

İZEV 2020

İstanbul Zihinsel Engelliler için Eğitim ve Dayanışma Vakfı tarafından hazırlanan “BM Engelli Hakları Sözleşmesi çerçevesinde Zihinsel Engelli Bireylerin Sağlık Sigortası ve Sosyal Güvenlik Haklarının Durumu ve Çözüm için Yasal Değişiklik Önerileri” çalışmasında Türkiye’de zihinsel engeli bireyler için özel sağlık sigortası sağlanmasının kolaylaştırılması hususunda çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Her ne kadar uluslararası ve ulusal mevzuat zihinsel engelli kişilerin haklara eşit erişimini güvence altına alan hükümlere sahipse de, genel hükümlerin özel sağlık sigortalarına yorum yoluyla uygulanmasından ziyade, kanun koyucu tarafından doğrudan bu konuyu düzenleyen hükümler benimsenmesi, uygulamayı kolaylaştıracak; hukukun sağladığı güvenceleri güçlendirecek çalışmanın hazırlanması kapsamında bize destek olan Etkiniz Ailesine teşekkürlerimizi sunarız.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bizden desteğini esirgemeyen değerli Uluslararası İnsan Hakları Çerçevesine Uyumun İzlenmesi için Etkiniz AB Programı Kilit Uzmanı Adem Arkadas-Thibert, İstanbul Bilgi Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. İdil Işıl Gül, Sayın Dilek Adalı ve desteklerini esirgemeyen Esin Avukatlık Ortaklığı Ailesi, Sayın Muhsin Keskin ve Gökçe Önder’e teşekkürlerimizi sunarız.

Merve KILIÇ
İZEV Genel Sekreteri

“Bu yayın, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca İstanbul Zihinsel Engelliler için Eğitim ve Dayanışma Vakfı sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmamaktadır.”

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	4
GİRİŞ.....	5
HUKUKİ ANALİZ	6
SAĞLIK SİGORTASI HAKKINDA GENEL BİLGİLER	6
HUKUKİ ÇERÇEVE	6
MEVZUAT	6
Özel Sağlık Sigortalarına İlişkin Ulusal Mevzuat	6
Anayasa	7
Engelliler Hakkında Kanun	7
Ayrımcılık Yasağına İlişkin Diğer Düzenlemeler.....	7
Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi.....	7
MEVZUATIN ZİHİNSEL ENGELLİLERİN ÖZEL SAĞLIK SİGORTASINA EŞİT ERİŞİMİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	7
Genel Olarak.....	7
Özel Sağlık Sigortası Talebinin Reddi.....	10
Sigorta Koşullarının Belirlenmesi	10
Prim ve Kapsam da Dahil Olmak Üzere Dezavantajlı Koşullar İçeren Poliçe Teklifi	12
ÖNERİLER	14
YORUM YOLUYLA VARILAN BAZI SONUÇLARIN AÇIKÇA MEVZUATTA DÜZENLENMESİ	14
PRİM YÜKÜNÜN BİR KISMININ DEVLET TARAFINDAN ÜSTLENİLMESİ veya YÜKÜN BAŞKA ARAÇLARLA AZALTILMASI.....	14
Prim Desteği Sağlanması	14
Vergi Teşviki Sağlanması.....	15
REASSÜRANS	17

YÖNETİCİ ÖZETİ

İZEV tarafından yürütülen çalışma kapsamında zihinsel engeli bireyler için özel sağlık sigortası sağlanmasının kolaylaştırılması hususunda çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Her ne kadar uluslararası ve ulusal mevzuat zihinsel engelli kişilerin haklara eşit erişimini güvence altına alan hükümlere sahipse de, genel hükümlerin özel sağlık sigortalarına yorum yoluyla uygulanmasından ziyade, kanun koyucu tarafından doğrudan bu konuyu düzenleyen hükümler benimsenmesi, uygulamayı kolaylaştıracak; hukukun sağladığı güvenceleri güçlendirecektir.

Zihinsel engelli kişiler üzerinde oluşacak prim yükünün adil ve makul olmasını sağlamak üzere, prim desteği ve vergi teşvikleri başta olmak üzere bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Sigorta şirketlerinin zihinsel engelli kişilerin yaptıkların kendileri için ek risk yarattığı kanaatinde oldukları hallerde bu ek riskin Türk Reasürans A.Ş. tarafından reasüre edilmesi, sigorta şirketlerinin yüksek risk endişesini ortadan kalkacaktır.

GİRİŞ

Engellilik konusu günümüzde bir insan hakları meselesi olarak kabul edilmektedir. Engellilerin haklarını insan hakları hukukunun ayrılmaz bir parçası olarak değerlendiren ve engellilerin toplumsal yaşamın tüm alanlarına ayrımcılığa uğramaksızın ve diğer bireylerle eşit katılımlarının sağlanmasını benimseyen yaklaşım, ulusal ve uluslararası politika ve uygulamalara yön vermektedir. Engellilerin talepleri ve hak temelli mücadeleleriyle “engelliliğin bir insan hakları meselesi olduğu” küresel anlamda kabul edilen bir yaklaşım haline gelmiştir. Artık engelliler kendileri hakkında başkaları tarafından karar verilen koruma ve yardıma muhtaç bireyler olarak görülmek yerine kendi yaşamları üzerinde yetki ve karar sahibi hak öznesi özerk bireyler olarak kabul edilmektedir.

Engel tanımayan bireylerin temel hak ve ihtiyaçlarından biri olan sigorta hizmetlerinin, engelliler açısından erişilebilirliğinin sınırlı olması ve sağlık hizmetlerinden normal bireyler gibi eşit koşullarda faydalanamamaları Uluslararası İnsan Hakları Çerçevesinde zihinsel engellilerin özel sağlık sigortası ile sosyal güvenlik ve genel sağlık sigortası kapsamında yaşanan zorluklardandır.

Uluslararası İnsan Hakları Çerçevesinde Uyumun İzlenmesi için bilgi notu ("**Bilgi Notu**"), İstanbul Zihinsel Engelliler için Eğitim ve Dayanışma Vakfı ("**İZEV**") tarafından zihinsel engellilerin özel sağlık sigortası ile sosyal güvenlik ve genel sağlık sigortası kapsamında yaşadığı zorlukları anlamak ve bunlara çözüm önerileri üretmek için yürütülen zihinsel engelli bireylerin eşit sağlık hizmetlerine, sigorta ve sosyal güvence hakkının uygulanmasının izlenmesi çalışması kapsamında çözüm önerileri çerçevesinde gerçekleştirilebilecek mevzuat değişikliklerini ortaya koymak için hazırlanmıştır.

HUKUKİ ANALİZ

SAĞLIK SİGORTASI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Türk Ticaret Kanunu (TTK) kapsamında kendisine bir düzenleme bulan sağlık sigortaları, temel amacı tedavi masraflarının sigortacı tarafından karşılanması olan ihtiyari bir sigortadır.

Sağlık sigortası kapsamında aşağıdaki kalemler güvence altına alınmaktadır:

- i. Hastalık sonucu gerekli hâle gelen ilaç dâhil, her türlü tıbbi bakım, gebelik ve doğum, hastalıkların erken tanısına yönelik, ayaktaki incelemeler de içinde olmak üzere, sözleşmede kararlaştırılan giderler.
- ii. Tedavinin tıbben yatarak yapılmasının gerekli olduğu durumlarda günlük hastane giderleri.
- iii. Sigortalının, hastalık sonucu çalışmaması nedeniyle elde edemediği kazançlar için kararlaştırılan günlük iş görememe parası.
- iv. Sigortalı, bakıma ihtiyaç duyar duruma geldiği takdirde, bakım nedeniyle doğan giderler veya kararlaştırılan gündelik bakım parası.

Bu teminatlara ek olarak, özel sağlık sigortası kapsamında sigortalı lehine ek teminat kalemlerinin belirlenmesi mümkündür. Diğer bir deyişle, tarafların anlaşması sonucu, sigortalının sahip olduğu sigorta korumasının kapsamı genişletilebilir.

HUKUKİ ÇERÇEVE

Konuya ilişkin mevzuatın meseleyi tüm yönlerinden değerlendirmeye elverişli kapsamda incelenmesi gerekmektedir. Bu nedenle sadece özel sağlık sigortasına ilişkin mevzuatla sınırlı bir değerlendirme yapılmaması, başta Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve Anayasa olmak üzere, zihinsel engellilerin insan hak ve özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını güvence altına almaya yönelik hukuki düzenlemelerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

MEVZUAT

Özel Sağlık Sigortalarına İlişkin Ulusal Mevzuat

Türk sigortacılık faaliyetleri asıl olarak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nda düzenlenmiştir. Bunlara ek olarak, Özel Sağlık Sigortaları Yönetmeliği, Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik ve Sağlık Sigortası Genel Şartları da özel sağlık sigortalarına ilişkin düzenlemeler içermektedir.

Anayasa

Anayasa’da özel sağlık sigortalarına ilişkin doğrudan bir düzenleme bulunmamakla birlikte, Anayasa’nın Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal bir hukuk devleti olduğuna ilişkin 2. maddesi, kanun önünde eşitliği düzenleyen 10. maddesi, Anayasa’nın bağlayıcılığı ve üstünlüğüne ilişkin 11. maddesi ve milletlerarası antlaşmaların Türk Hukuku’ndaki yerini düzenleyen 90. maddesi, konuya bütüncül şekilde yaklaşılması bakımından gözetilmesi gereken hükümlerdir.

Engelliler Hakkında Kanun

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun 2005 yılında kabul edilmiş, Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve Avrupa Birliği müktesebatı gözetilerek 2014 yılında önemli ölçüde değiştirilmiş ve özellikle ayrımcılık yasağı bakımından güçlendirilmiştir.

Ayrımcılık Yasağına İlişkin Diğer Düzenlemeler

6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ayrımcılığın farklı türlerini tanımlayarak yasaklaması ve Türkiye’de ayrımcılık yasağına ilişkin genel nitelikteki ilk Kanun olması nedeniyle son derece önemlidir. Kanun, isminin çağrıştırdığının ötesinde ayrımcılık yasağı alanında genel nitelikte bir kanun olup, uygulama alanı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu ile sınırlı değildir. Oldukça sınırlı nitelikte bir düzenleme olmakla birlikte, Türk Ceza Kanunu’nun Nefret ve Ayrımcılık başlığını taşıyan 122. maddesi de bu çerçevede sayılmalıdır.

Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi

Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin onaylanması hakkında 20009/15137 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 14 Temmuz 2009 tarih ve 27288 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış; Sözleşme Türkiye bakımından 28 Ekim 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşme’ye taraf olurken herhangi bir çekince veya beyan bildiriminde bulunmamıştır.

MEVZUATIN ZİHİNSEL ENGELLİLERİN ÖZEL SAĞLIK SİGORTASINA EŞİT ERİŞİMİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Genel Olarak

Bilindiği üzere, Anayasa’nın 90. maddesinin son fıkrasına göre “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir.” Yine aynı fıkraya göre “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.” Bu nedenle, zihinsel engellilerin özel sağlık sigortalarına erişimi meselesi incelenirken, ulusal

mevzuat yanında, hatta öncelikle, Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi hükümleri ve uygulaması incelenmeli ve her durumda ulusal mevzuat, bu Sözleşme hükümleri ışığında yorumlanmalıdır.

Bu çerçevede, konunun Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin sağlık hakkına ilişkin 25. maddesinde açıkça düzenlendiği ifade edilmelidir. Maddenin 2. fıkrasının (e) bendine göre, Taraf Devletler "Ulusal mevzuatın sağlık ve yaşam sigortasını düzenlediği hallerde engellilerin bu sigortalardan yararlanmaları bakımından ayrımcılık yapılmasını yasaklar ve sigortanın adil ve makul olmasını sağlar." Şu halde Sözleşme Taraf Devletlere, zihinsel engelliler de dahil olmak üzere tüm engellilerin sağlık ve yaşam sigortalarına ayrımcılığa uğramaksızın erişimini sağlama yükümlülüğü yüklemektedir. Bu husus sigorta şirketleri yönünden ifade edilecek olursa, Taraf Devletler, şirketlerin sigorta yapmayı reddetmelerini de, sigorta primleri ve kapsamı bakımından ayrımcılık yapmalarını da yasaklama yükümlülüğü altındadır. Nitekim, Taraf Devletlerin Sözleşme 'ye uyumunu denetleyen Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Komitesi, Taraf Devlet raporlarına ilişkin görüşlerinde devletlerin bu hususta düzenleme yapma yükümlülükleri bulunduğunu açıkça belirtmiştir. Örneğin Ürdün Devlet Raporuna ilişkin Sonuç Gözlemleri'nde, "engellilerin özel sigorta şirketleri tarafından sunulan tüm özel sağlık sigortası hizmetlerinden, diğer kişilerle eşit temelde yararlanma hakkını açıkça güvence altına alan bir mevzuat benimsemesi" tavsiyesini ifade etmiştir.¹ Komite, Sözleşme'ye taraf olurken 25/2(e) bendine çekince koyan ve Ticaret Kanunu'nda da sağlık sigortası sözleşmeleri için temyiz kudretine sahip olma koşulunu öngören Kore Cumhuriyeti'ne ilişkin Sonuç Gözlemleri'nde, hem bu çekincenin geri çekilmesi tavsiyesinde bulunmuş, hem de sağlık sigortasının temyiz kudretine dayalı olarak reddinin, engelliliğe dayalı ayrımcılık teşkil ettiği tespitini ifade etmiştir.² Komite Tayland'a ilişkin Sonuç Gözlemleri'nde ise, özel sağlık sigortası şirketlerinin engelliliğe dayalı olarak poliçe satmaktan imtina ediyor olmalarına dikkat çekmiş ve Tayland Devleti'ne şirketler tarafından yapılan bu ayrımcılığı yasaklaması tavsiyesinde bulunmuştur.³

Belirtilen bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi yönünden Türkiye'deki durumun ne olduğunu değerlendirebilmek, ulusal mevzuatın kısaca incelenmesini gerektirir. Konuya ilişkin ilk düzenleme, Anayasa'nın 10 maddesinde yer almaktadır. Maddenin ilk fıkrasında genel kural ifade edilmekte, 3. fıkrasında ise Devlet'in eşitliği sağlamaya yönelik alacağı tedbirlerin genel kuralın ihlali niteliğinde olmayacağı ifade edilmektedir. Buna göre, "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. ... Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz." Her ne kadar genel kuralın ifadesinde engelliler açıkça sayılmamışsa da, maddenin açık uçlu olduğu ve bu haliyle engelliliğe dayalı ayrımcılığı da yasakladığının kabul edildiğini belirtmek uygun olacaktır. Anayasa'nın 11. maddesine göre, "Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır." Bu nedenle sigorta şirketlerini ve onlara aracılık eden kişileri de bağlar.

¹ CRPD/C/JOR/CO/1, 15 Mayıs 2017, para. 48(a).

² CRPD/C/KOR/CO/1, 29 Ekim 2014, para. 47-48.

³ CRPD/C/THA/CO/1, 12 Mayıs 2016, para. 49-50.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Nefret ve Ayrımcılık başlığını taşıyan 122. Maddesi ise engelliliğin de dahil olduğu birçok niteliğe dayalı olarak bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını engellemeyi suç saymıştır. Her ne kadar bu suçun oluşması için nefret saiki gerekecekse de, kanun koyucunun engellilerin kamuya sunulmuş hizmetlerden ayrımcılığa uğramaksızın yararlanmasını sağlama amacı yansıtması bakımından önemlidir.

Konuya ilişkin doğrudan ve daha ayrıntılı düzenleme getiren düzenlemelerden ilki 2005 yılında kabul edilen, ancak daha sonra Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'ye uyumun sağlanması amacıyla 2014 yılında önemli değişiklikler getirilen 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'dur. Kanun'un tanımlar başlığını taşıyan 3. maddesinde engelliliğe dayalı ayrımcılık genel olarak tanımlanmış, ancak bununla da yetinilmeyerek doğrudan ve dolaylı ayrımcılık ile makul düzenleme de tanımlanmıştır. Kanun'un ayrımcılık başlığını taşıyan 4/A maddesinde doğrudan ve dolaylı ayrımcılık dahil olmak üzere engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılığın yasak olduğu düzenlenmiş; eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere engellilere yönelik makul düzenlemelerin yapılması için gerekli tedbirlerin alınacağı öngörülmüştür. Burada Kanun'un bu hükmünün sadece kamu kurumlarına yönelmediğinin, maddede yer alan düzenlemenin özel sektörde hizmet sunanları da kapsadığının altı çizilmelidir. Başka bir ifade ile, özel sigorta şirketleri hizmetlerine ilişkin olarak engelliliğe dayalı ayrımcılık yapmama ve hatta gerekli hallerde eşitliği sağlamak üzere makul düzenleme yapmak yükümlülüğü altındadır. Kanun koyucunun böylelikle, Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 25. maddesinin 2. fıkrasının (e) bendinde öngörülen yükümlülüğün en azından ayrımcılığın yasaklanmasına ilişkin kısmını yerine getirdiği tespit edilmelidir. Ancak, söz konusu maddede öngörülen yükümlülük ayrımcılığın yasaklanmasının ötesinde, sigortanın adil ve makul olmasının sağlanmasını da içermektedir. Bu husus aşağıda ayrıca incelenecektir.

Konuya ilişkin ayrıntılı düzenleme getiren bir diğer Kanun, 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'dur. Kanun'un 3. maddesinin 2. fıkrasında engelliliğe dayalı ayrımcılığın bu Kanun kapsamında yasak olduğunu açıkça düzenlemiştir. Kanun'un ayrımcılık yasağının kapsamına ilişkin 5. maddesinin 1. fıkrasına göre, "Eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri, yürüttükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapamaz." Fıkra metni ayrımcılığın yasaklandığı hizmet alanlarını örnek kabilinden saymış ve bunlara benzer hizmetlerde de ayrımcılığın yasak olacağını ve bu yasağın özel hukuk tüzel kişilerini de bağladığını açıkça düzenlemiştir. Şu halde, özel sağlık sigortası hizmetinin ayrımcılık yasağına tâbi olduğu konusunda şüphe bulunmamaktadır. Kanun'un 3. maddesinin 4. fıkrasında ise "Ayrımcılık yasağı bakımından sorumluluk altında olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri, yetki alanları içerisinde bulunan konular bakımından ayrımcılığın tespiti, ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür." denilerek, özel hukuk tüzel kişilerinin hem ayrımcılığı tespit ederek ortadan kaldırma, hem de eşitliği sağlamaya yönelik yükümlülüğü düzenlenmiştir. Başka bir ifade ile, özel hukuk tüzel kişileri, herhangi bir iddia olmasa dahi, kendiliklerinden harekete geçerek,

sundukları hizmetin sunulmuş biçimine, koşullarına, yerine ve istisnalarına ilişkin olarak ayrımcılığı ortadan kaldırmakla yetinmeyecek, hizmetten eşit şekilde yararlanılmasını sağlamakla yükümlü olacaktır. Bu husus, incelenen mesele ile özellikle ilişkilidir. Zira aşağıda ayrıntılı olarak değerlendirileceği üzere, zihinsel engellilerin özel sağlık sigortalarından etkili şekilde yararlanabilmeleri için, ayrımcılık yapmamanın ötesine geçilerek, eşitliğin sağlanmasına ilişkin tedbirlerin alınmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Özel Sağlık Sigortası Talebinin Reddi

Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve buna paralel düzenlemeler içeren Engelliler Hakkında Kanun ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'na bakıldığında bu konuda tek bir sonuca varılabilir: Özel sigorta şirketleri, engelin niteliği ve oranından bağımsız olarak, engelli bireylerin özel sağlık sigortası taleplerini, engelli olmalarına dayalı olarak reddedilemez. Başka bir ifade ile, sigorta şirketleri zihinsel engelli kişileri, zihinsel engelli oldukları gerekçesiyle sigortalamaktan imtina edemezler. Bu husus, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Komitesi'nin Tayland'a ilişkin Sonuç Gözlemleri'nde doğrudan ayrımcılık olarak nitelendirilmiştir. Bu yönden engelli kişiler 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un da koruması altındadır. Kanun'un 6. maddesinin 2. fıkrasında "Hizmet sağlamaktan haklı bir sebep olmaksızın kaçınılamaz." hükmü yer almaktadır. Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Anayasa'nın 10. maddesi, Engelliler Hakkında Kanun ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu düzenlemeleri karşısında, hukukun açıkça yasakladığı ayrımcılığın haklı bir sebep olarak değerlendirilmesi söz konusu değildir. Daha açık bir ifade ile, özel sağlık sigortaları bakımından sözleşme serbestisi ayrımcılık yasağına tâbidir ve bu nedenle mutlak değildir.

Sigorta Koşullarının Belirlenmesi

Uluslararası ve ulusal mevzuatın incelenmesinden çıkan bir diğer sonuç, özel sağlık sigortası koşullarının tespitinde (prim ve sigorta kapsamı dahil olmak üzere) engelliliğe dayalı ayrımcılık yapılamayacağıdır. Bu çerçevede incelenmesi gereken husus, özel sağlık sigortası koşulları bakımından neyin ayrımcılık teşkil edeceğidir. Bu hususun değerlendirilmesinde, özel sağlık sigortasının eşitlik ilkesine uygun, adil ve makul olmasının sağlanması yükümlülüğü de gözetilmelidir.

Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin tanımlar başlığını taşıyan 2. maddesine göre "Engelliliğe dayalı ayrımcılık siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlamayı kapsamaktadır. Engelliliğe dayalı ayrımcılık makul düzenlemenin gerçekleştirilmemesi dahil her türlü ayrımcılığı kapsar." Aynı maddeye göre makul düzenleme, "engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını

sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemeleri ifade eder.”

Yukarıda kısaca incelenen Engelliler Hakkında Kanun ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu daha da ayrıntılı bir düzenleme getirmiş, ayrımcılığın klasik görünümü olan ve haklardan yararlanmayı engelleyen veya zorlaştıran farklı muamele suretiyle gerçekleştirilen doğrudan ayrımcılığın ötesine geçerek dolaylı ayrımcılığı ve makul düzenleme yapmamak suretiyle ayrımcılığı da tanımlayarak yasaklamıştır.

Bilindiği üzere sigorta bir bedel karşılığında riskin devredilmesidir. Bu nedenle de bu bedelin, yani primin belirlenmesinde riskin gözetilmesi gerekmektedir. Sağlık sigortası söz konusu olduğunda, kişilerin ayrımcılık yasağına tâbi bazı nitelikleri -cinsiyet, yaş, engellilik gibi- risk üzerinde etkili olabilmektedir. Bu niteliklere dayalı ayrımcılığın yasak olması, bunların gerçekte yarattığı risklerin göz ardı edilmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Ayrımcılık bakımından yasak olan, bu niteliklerin risk yarattığının herhangi bir değerlendirmeye ve veriye dayanılmaksızın var sayılması veya riskin gerçekte olduğundan daha fazla olduğunun var sayılmasıdır. Tabii, bu niteliklerin sağlık üzerinde hiçbir etkisinin olmadığı hallerde ve bu durum bilinmekle birlikte, sigortalamayı reddetmemiş gibi görünmek için riskin var sayılması veya aşırı prim talebi de ayrımcılık teşkil edecektir. Kısacası, primin dayandığı riskin varsayımsal olmaması, verilere dayalı olması gerekmekte; risk ve sonuç olarak sigorta prim ve kapsamı keyfi olarak belirlenmemelidir. Bunun 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 12. Maddesinden de çıkartılması mümkündür. Söz konusu maddenin ilk fıkrasına göre, “Sigorta tarifeleri, sigortacılık esasına ve genel kabul görmüş aktüeryal tekniklere uygun olarak sigorta şirketleri tarafından serbestçe belirlenir.” Düzenleme her ne kadar ihtiyari sigortalarda, zorunlu sigortalardan farklı olarak tarifenin kamu otoritesinde belirlenmeyeceğini, bu yönüyle sözleşme serbestisinin söz konusu olduğunu ifade ediyorsa da, sigorta şirketlerinin “genel kabul görmüş aktüeryal tekniklere uygun olarak” hesaplama yapma yükümlülüğünü de içermektedir. Şu halde, ayrımcılık yasağının temelinde var olma keyfi davranmama yükümlülüğü, aktüeryal değerlendirmelere de içkindir.

Sigorta prim ve kapsamını da içeren tüm koşulların ayrımcılık yapılmaksızın belirlenmesine ilişkin yükümlülüğün önemli bir güvencesi, sigortacının bilgilendirme yükümlülüğüdür. Bu husus Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik ile düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 5. maddesi, bilgilendirmenin yapıldığına ilişkin ispat külfetini sigortacıya yüklemektedir. Bu yaklaşım, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un yaklaşımına paraleldir. Her iki düzenleme de tüketicinin ispat konusundaki dezavantajlı konumuna dayalı olarak, ispat yükünü tüketici üzerinden almaktadır. Bu husus zihinsel engellilerin sağlık sigortaları bakımından ayrımcılığa uğramamasının temel güvencelerindendir. Şu halde, yüksek prim talebinde bulunan veya sigorta kapsamını daraltan sigorta şirketinin bunun gerekçeleri yönünden kişiye bilgi vermesi gerekmektedir. Bu yükümlülük, bu konudaki bir ihtilafın yargıya intikalinde, ispat bakımından kolaylaştırıcı olacaktır. Zira, bilgilendirme sigorta prim ve diğer koşullarının açıkça ve başkaca bir veriye dayanmaksızın kişinin zihinsel engelli olmasına dayandığını ortaya koyuyorsa, ayrımcılığı ispat etmek için başkaca bir delile gerek olmayacaktır. Şirket bilgilendirmeyi yapmıyorsa, burada da hukuki yükümlülüğüne aykırı davranıyor

olacağından, hakim bu konuda bilgi sunmaya zorlaması söz konusu olacaktır. Ayrıntılı bilgi verilmiş ve prim ve diğer koşulların tespitinde nesnel verilere dayanılarak bir değerlendirme yapılmışsa, zaten ayrımcılıktan da bahsedilemeyecektir. Bu durum prim çok yüksek olsa ve birçok risk kapsam dışında bırakılmış olsa dahi böyledir.

Prim ve Kapsam da Dahil Olmak Üzere Dezavantajlı Koşullar İçeren Poliçe Teklifi

Sigortacılık Kanunu'nun 12. Maddesinin ilk fıkrasına göre "genel kabul görmüş aktüeryal tekniklere uygun" bir değerlendirme sonucunda riskin yüksek olduğunun tespiti hallerinin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Burada iki ayrı olasılık düşünülebilir. Bunlardan ilki, kişinin zihinsel engelli olmasıyla hiçbir ilgisi bulunmayan geçmişteki sağlık sorunlarının gözetilerek yüksek bir prim talep edilmesi veya belli risklerin sigorta kapsamı dışında bırakılmasıdır. İkinci olasılık, kişinin zihinsel engelli olmasının sigortalanan riskler üzerinde etkili olduğunun verilere dayalı olarak tespit edilmesi ve bunun sonucunda yüksek bir prim talep edilmesi veya belli risklerin sigorta kapsamı dışında bırakılmasıdır. Bu ihtimalin varlığı oldukça şüphelidir. Zira zihinsel engelli kişilerin daha sık sağlık sorunu yaşamaları için bir neden görünmemektedir. Bu kişilerin kazalara daha açık olduğu iddia edilebilirse de, daha önce de belirtildiği üzere salt bir varsayımdan hareket edilmesi mümkün değildir; böyle bir iddianın verilere dayanması gerekmektedir. Bu iki olasılıkta da, sonuç münhasıran kişinin engelli olmasına dayanmadığından, verileri gözeten gerçek bir risk değerlendirmesine dayandığından, herhangi bir ayrımcılığın söz konusu olmadığı açıktır. Hal böyle olmakla birlikte, bu durum zihinsel engelli kişinin sigorta yaptıramamasına veya çok yüksek prim ödemesine neden olabilecektir.

Bu hususun değerlendirilebilmesi için öncelikle Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 25. maddesinin Taraf Devletler için öngördüğü yükümlülüğün hatırlanması gerekmektedir. Maddenin 2. fıkrasının (e) bendine göre, Taraf Devletler "Ulusal mevzuatın sağlık ve yaşam sigortasını düzenlediği hallerde engellilerin bu sigortalardan yararlanmaları bakımından ayrımcılık yapılmasını yasaklar ve *sigortanın adil ve makul olmasını sağlar.*" Yine Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun 3. maddesinin 4. fıkrasına göre "Ayrımcılık yasağı bakımından sorumluluk altında olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri, yetki alanları içerisinde bulunan konular bakımından ayrımcılığın tespiti, ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür." Şu halde, sigorta şirketlerinin yükümlülüğü ayrımcılık yapmamakla sınırlı değildir; sigortanın – prim, kapsam ve diğer tüm koşullarıyla birlikte- adil ve makul olmasını, başka bir ifade ile eşitlik ilkesine uygun olmasını sağlamak da şirketlerin yükümlülüğü dahilindedir. Ancak, özel sağlık sigortasının eşitlik ilkesine uygun, adil ve makul olması gerekliliği sadece sigorta şirketleri üzerinde bırakılabilecek bir yük değildir. Nitekim, Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi asıl olarak devletler bakımından yükümlülük doğurmaktadır. Devletler bu yükümlülüklerini, tüm yükü sigorta şirketleri üzerine bırakarak yerine getiremezler. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bakımından bu yükün üstlenilmesi veya en azından paylaşılması, Anayasa'nın 2. maddesinde ifadesini bulan "sosyal hukuk Devleti" olmanın da bir gereğidir. Anayasa'nın 10. maddesinin 3. fıkrasında yer alan "Çocuklar, yaşlılar, *özürlüler*, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılamaz." hükmü de, Devlet'in bu niteliklere sahip bireyler

üzerindeki bazı yükleri üstlenmeye hazır olduğunun bir ifadesidir. Ancak bu düzenlemeler Devlet'e prim yükünü üstlenme veya paylaşma konusunda açık bir yükümlülük yüklemeyiz; sadece, Devlet'in bu yönde bir irade göstermesi durumunda bunun hukuki zeminini sağlarlar. Gerek sigorta şirketleri, gerekse Devlet bakımından bu yükü üstlenme ve paylaşma yükümlülüğünün asli kaynağı yukarıda da belirtildiği üzere Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 25/2(e) hükmüdür.

Ancak, Sözleşme'de bu yükümlülüğün bir başka kaynağı daha bulunmaktadır. Bu, Sözleşme'nin 2. maddesinde düzenlenen *makul düzenleme yapma yükümlülüğü*dür. Buna göre, "Engelliliğe dayalı ayrımcılık makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesi dahil her türlü ayrımcılığı kapsar. "Makul düzenleme", engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemeleri ifade eder." Makul düzenleme, engelliliğin getirdiği ek külfetlerin engelli kişilerin üzerinden mümkün olduğu kadar alınarak, kişilerin haklardan diğer kişilerle eşit şekilde yararlanmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Görüldüğü üzere, makul düzenleme yapılmayarak bu ek külfetlerin engelli kişiler üzerinde bırakılması da Sözleşme tarafından ayrımcılık olarak tanımlanmaktadır. Nitekim, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 25/2(e) hükmünde yer alan "*sigortanın adil ve makul olmasını sağlar*" ifadesinin, makul düzenleme yapma yükümlülüğünün, sigorta bağlamındaki ifadesi olduğunu söylemek mümkündür.

Makul düzenleme yapma yükümlülüğü, ulusal mevzuatta da yer almaktadır. Bunlardan ilki yukarıda da açıklandığı üzere 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'dur. Kanun'un tanımlar başlığını taşıyan 3. maddesinde makul düzenleme de tanımlanmış ve 4/A maddesinde eşitliği sağlamak ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak üzere engellilere yönelik makul düzenlemelerin yapılması için gerekli tedbirlerin alınması öngörülmüştür. Söz konusu yükümlülük özel sektörde hizmet sunanları da kapsamaktadır. Sigorta şirketleri için bu yükümlülük, sigorta koşullarının, engellilerin özel sağlık sigortasına erişimine ilişkin ek külfeti mümkün olduğunca azaltacak şekilde düzenlenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Hatırlanacağı üzere makul düzenleme Kanun'da "engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun değişiklik ve düzenlemeleri ifade eder." Tanımdan da anlaşılacağı üzere, makul düzenlemenin yükümlülük altında olan için bir yük yaratması, ölçüsüz veya aşırı olmadığı sürece, haklara eşit erişimi sağlamak için katlanılması gereken bir sonuçtur.

Bu tespit, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu ile de desteklenmektedir. Yukarıda aktarıldığı üzere, Kanun'un 3. maddesinin 4. fıkrasına göre "Ayrımcılık yasağı bakımından sorumluluk altında olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri, yetki alanları içerisinde bulunan konular bakımından ayrımcılığın tespiti, ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür." Kanun'un tanımına göre "Makul düzenleme: Engellilerin hak ve özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, mali imkânlar nispetinde, ölçülü, gerekli ve uygun değişiklik ve tedbirleri" ifade eder.

Belirtilen nedenlerle, sigorta şirketleri bakımından gerçekten verilere dayanarak tespit edilmiş ek riskler varsa, sigorta şirketlerinin ölçüsüz ve aşırı olmadıkça bu ek riskleri üstlenme; ölçüsüz ve aşırı ise bunları sigorta yaptırmak isteyen zihinsel engelli kişilere adil ve makul şekilde yansıtma, Devlet'in de zihinsel engelli kişilere yansıtılan bu ek yükü onların üzerinden alma yükümlülüğü olduğu sonucuna varılmalıdır.

ÖNERİLER

YORUM YOLUYLA VARILAN BAZI SONUÇLARIN AÇIKÇA MEVZUATTA DÜZENLENMESİ

Bu çerçevede ilk olarak sigorta şirketlerinin ayrımcılık yasağına ilişkin yükümlülüklerinin, doğrudan ayrımcılık, dolaylı ayrımcılık ve makul düzenleme yapmamak suretiyle ayrımcılık yönünden açıkça düzenlenmesi, ayrımcılık yasağının sözleşme serbestisine üstün olduğunun ortaya konulması gerekmektedir.

İkinci olarak, sigorta şirketlerinin bilgilendirme yükümlülüklerinin içerik ve kapsamına ilişkin açık bir düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır.

Yukarıdaki hususla da bağlantılı olarak, ayrımcılık iddiaları söz konusu olduğunda, ispat yükünün sigorta şirketi üzerinde olduğunun açıkça hükme bağlanması uygun olacaktır.

PRİM YÜKÜNÜN BİR KISMININ DEVLET TARAFINDAN ÜSTLENİLMESİ veya YÜKÜN BAŞKA ARAÇLARLA AZALTILMASI

Prim Desteği Sağlanması

Kanun koyucu kamu yararı gözeterek, piyasa koşulları ve toplumun ihtiyacına göre çeşitli özel sigorta branşlarında doğrudan devlet teşviki sağlamaktadır. Buradaki temel amaç, toplumu yakından ilgilendiren konularda oluşabilecek riskleri güvence altına almak için gereken sigorta branşlarında bireylerin taleplerini arttırmak ve sigorta şirketleri üzerindeki ekonomik yükü hafifletmektir.

Bu kapsamda yapılan yasal düzenlemeler ile bazı özel sigorta branşları kapsamında sigortacı ve/veya sigortalılara belirli şartlar altında devlet teşvikleri sunulmaktadır. Bu kapsamda, sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak ortaya çıkan 4632 sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu örnek olarak verilebilir. Bu kanun kapsamında bireylerin devlet tarafından sunulan sosyal güvenlik sistemine ek olarak kendi tasarruflarını değerlendirmeleri halinde, bu tasarruflara %25 oranında bir devlet katkısı sağlamaktadır. Bu sistem, tasarrufu teşvik amacıyla sosyal sigortalar sistemine ek olarak getirilmiş bir düzenlemede devlet desteğini göstermektedir.

Benzer şekilde, zihinsel engelliler için genel sağlık sigortasına ek olarak özel sağlık sigortası yaptırılmasında devlet desteği sağlanması ve primlerin belli oranlarda devlet tarafından karşılanması düşünülebilir. Bu durum hem riskin ve bu nedenle primin diğer kişilerden farklı olmadığı hallerde, hem de engellilik nedeniyle riskin arttığı tespit edildiği ve bu nedenle primin yükseldiği hallerde söz konusu olabilir. Anayasa'nın 10/3. maddesi, böyle bir uygulamaya cevaz vermektedir.

Vergi Teşviki Sağlanması

Hali hazırdaki vergi mevzuatında genel olarak sağlık sigortaları ile ilgili bazı istisna ve indirimler öngörülmüştür.

Örnek olarak; Gider Vergileri Kanunu'nda istisnaların düzenlendiği 29. maddenin (i) alt bendi uyarınca sağlık sigortalarında, sözleşme ve poliçe üzerinden alınan paralar banka ve sigorta muameleleri vergisinden ("BSMV") istisnadır. Buna göre, zihinsel engelli bireyler için yapılacak sağlık sigortası sözleşmeleri kapsamında sigorta şirketlerinin sözleşme ve poliçe üzerinden aldıkları paralar BSMV'ye tabi olmayacaktır.

Yine Damga Vergisi Kanunu'na ekli (II) sayılı listenin IV/5 maddesi uyarınca sigorta sözleşmeleri ile sigorta primlerinin ödenmesine ilişkin kağıtlar damga vergisinden istisnadır. Bu çerçevede, zihinsel engelli bireyler için düzenlenecek sağlık sigortası sözleşmelerinin de söz konusu damga vergisi istisnasından yararlanacağı tabiidir.

Öte yandan, Gelir Vergisi Kanunu'nda, sağlık sigorta primlerinin aylık ücret matrahından veya yıllık gelir vergisinden indirilmesine cevaz veren hükümler yer almaktadır.

Gelir vergisi uygulamasında ücret gelir vergisi matrahından indirilebilecek giderlerin düzenlendiği "Gerçek Ücretler" başlıklı 63. maddenin 3. fıkrası uyarınca, "*Sigortanın Türkiye'de kâin ve merkezi Türkiye'de bulunan bir emeklilik veya sigorta şirketi nezdinde akdedilmiş olması şartıyla; ücretlinin şahsına, eşine ve küçük çocuklarına ait hayat sigortası poliçeleri için hizmet erbabı tarafından ödenen primlerin %50'si ile ölüm, kaza, sağlık, hastalık, engellilik, işsizlik, analık, doğum ve tahsil gibi şahıs sigorta poliçeleri için hizmet erbabı tarafından ödenen primler*" vergiye tabi ücret gelirinden indirilebilir.

Bununla birlikte, aynı maddenin devamında parantez içi hükümde, "*indirim konusu yapılacak primler toplamının, ödendiği ayda elde edilen ücretin %15'ini ve yıllık olarak asgari ücretin yıllık tutarını aşamayacağı*" hüküm altına alınmıştır.

Buna göre, sağlık sigortası primlerinin tamamı, sigortanın Türkiye'de bulunan bir sigorta şirketi ile akdedilmiş olması kaydıyla brüt ücret matrahından indirim konusu yapılabilecektir. Bununla birlikte, indirim konusu yapılacak primlerin toplamı ödendiği ayda elde edilen brüt ücretin %15'i ve brüt asgari ücretin yıllık toplam tutarını (2019 yılı için $2.558,40 * 12 = 30.700,80$ TL) aşamayacaktır.

Yukarıdaki düzenlemeye benzer bir hüküm, ücret dışındaki beyana tabi gelirler için Gelir Vergisi Kanunu'nun 89/1. maddesinde de öngörülmüştür. Anılan madde hükmüne göre; *"beyan edilen gelirin %15'ini ve asgari ücretin yıllık tutarını aşmamak şartıyla mükellefin şahsına, eşine ve küçük çocuklarına ait hayat sigortalarına ödenen primlerin %50'si ile ölüm, kaza, hastalık, sağlık, engellilik, analık, doğum ve tahsil gibi şahıs sigorta primleri (Sigortanın Türkiye'de kâin ve merkezi Türkiye'de bulunan bir emeklilik veya sigorta şirketi nezdinde akdedilmiş olması, prim tutarlarının gelirin elde edildiği yılda ödenmiş olması ve ücret geliri elde edenlerin ücretlerinin safi tutarının hesaplanması sırasında ayrıca indirilmemiş bulunması şartıyla, eşlerin veya çocukların ayrı beyanname vermeleri halinde, bunlara ait prim kendi gelirlerinden indirilir.)"* gelir vergisi beyannamesinde bildirilecek gelirden indirilebilir.

Konuyla ilgili tebliğ düzenlemelerinde, yukarıda yer verilen madde hükümlerinde yer alan "çocuk" veya "küçük çocuk" tabirinden, mükellefle birlikte oturan veya mükellef tarafından bakılan (nafaka verilenler, evlat edinilenler ile ana veya babasını kaybetmiş torunlardan mükellefle birlikte oturanlar dâhil) 18 yaşını veya tahsilde olup 25 yaşını doldurmamış çocukların anlaşılması gerekeceği belirtilmiştir. Eş tabiri ise aralarında yasal evlilik bağı bulunan kişileri ifade etmektedir.

Bahsi geçen hükümler, zihinsel engelliler için özel sağlık sigortası kapsamında değerlendirildiğinde, gelir vergisi mükelleflerin zihinsel engelli eş ve küçük çocukları için yaptırdıkları sağlık sigortaları için ödedikleri primlerin tamamı; sigorta sözleşmesinin merkezi Türkiye'de bulunan bir sigorta şirketi ile yapılması ve prim tutarlarının maddelerde yer alan diğer sigorta türlerine ilişkin primler ile birlikte, ücretlilerde elde edilen aylık brüt ücretin %15'ini, diğerlerinde beyan edilen gelirin %15'ini ve yıllık prim toplamının asgari ücretin yıllık brüt tutarını aşmaması kaydıyla gelir vergisinden indirim konusu yapılabilecektir.

Görülebileceği üzere, mevcut gelir vergisi mevzuatına göre zihinsel engelliler için yaptırılan özel sağlık sigortalarına ilişkin primler bazı sınırlamalar dâhilinde gelir vergisinden indirilebilmektedir.

Bu sınırlamalar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Sigorta sözleşmesinin merkezi Türkiye'de bulunan bir sigorta şirketi ile düzenlenmesi gerekmektedir. Buna göre, merkezi Türkiye dışında bulunan bir sigorta şirketi ile yapılan zihinsel engelli sağlık sigortalarında bahsi geçen indirimlerden yararlanılması mümkün bulunmamaktadır.

Sağlık sigortası primlerinin, elde edilen gelirden indirilmesi için bahsi geçen sigortanın yalnızca zihinsel engelli eş veya küçük çocuk için yaptırılması gerekmektedir. Bir başka ifadeyle, eş veya küçük çocuklar dışındaki zihinsel engelliler için yaptırılacak sağlık sigortası primlerinin gelir vergisinden indirim konusu yapılması mümkün bulunmamaktadır. Örneğin 18 yaşını doldurmuş ve tahsilde olmayan bir zihinsel engelli için veya bakacak kimsesi olmayan bir akraba için yapılan sağlık sigortası prim ödemelerinin gelir vergisinden indirilmesi mümkün değildir.

Bir başka sınırlama ise prim tutarına ilişkindir. Yukarıda belirtildiği üzere sağlık sigortası ile birlikte maddede sayılan tüm sigorta türlerine ilişkin prim ödemelerinin ücretlilerde elde edilen aylık brüt ücretin %15'ini, diğerlerinde beyan edilen gelirin %15'ini ve yıllık prim toplamının asgari ücretin yıllık brüt tutarını aşmaması gerekmektedir. Zihinsel engelliler için yapılacak sağlık sigortası için prim tutarlarının yüksek olacağı varsayıldığında, bahsi geçen sınırlama nedeniyle vergi avantajının sınırlı olacağını öngörmek mümkündür.

Yukarıda yer verilen sınırlamaların zihinsel engelliler için yapılacak sağlık sigortaları için kaldırılması sigorta ettirenlerin üzerindeki mali yükü bir nebze olsun azaltacaktır.

Yine zihinsel engelliler için yaptırılacak sağlık sigortasında, prim tutarının düşürülmesi adına devlet tarafından sigorta şirketleri için bazı vergi teşvikleri öngörülebilir. Örneğin zihinsel engellilerin sağlıklarını sigortalayan sigorta şirketleri için kısmi kurumlar vergisi istisnası veya kurumlar vergisi oran indirimi öngörülebilir.

Kısmi kurumlar vergisi istisnası uygulanmasında sigorta şirketlerinin zihinsel engelli bireylerin sağlık sigortalarından elde ettiği prim gelirleri ile diğer sigorta türlerinden elde ettiği prim gelirleri karşılaştırılarak bir oran tespit edilebilir ve bu orana isabet eden safi kurum kazancı kurumlar vergisinden istisna tutulabilir.

Kurumlar vergisi indiriminde ise benzer şekilde sigorta şirketlerinin zihinsel engelli bireylerin sağlık sigortalarından elde ettiği prim gelirleri ile diğer sigorta türlerinden elde ettiği prim gelirleri karşılaştırılarak bir oran tespit edilebilir ve kurumlar vergisine tabi safi kurum kazancının bu orana isabet eden kısmına Kanun'da yer alan oran yerine (2018, 2109 ve 2020 yılları için %22, takip eden yıllar için %20), tespit edilecek indirimli kurumlar vergisi oranının (örneğin %10) uygulanması düşünülebilir.

Bununla birlikte, sigorta şirketlerine sağlanacak vergi desteklerinde sigorta şirketleri tarafından elde edilen vergi avantajlarının prim tutarlarına yansıtılması veya vergi avantajları ile zihinsel engelli bireylerin sağlık sigortaları arasında doğrudan bir ilişki kurulması adına gerekli önlemlerin alınması ve bunun ilgili mevzuata yansıtılması önem arz etmektedir. Bu amaçla örneğin, sağlanacak vergi teşviklerine hak kazanılmasında sigortalanan zihinsel engelli bireylerin sayısı veya bu bireyler için katlanılan sağlık giderleri yönünden asgari şartlar öngörülebilir.

REASSÜRANS

Özel sigortalar kapsamında devlet teşviklerine ek olarak, sigorta piyasasında yaşanan teminat sorunlarının aşılması için Türk sigorta piyasasında bir reasürans şirketi kurulması planlanmıştır. Temel olarak; reasürans, bir sigortacının, sigortalı nezdinde sigorta ettiği miktarın bir bölümünü, ilerde doğabilecek bir zarara karşı, başka bir sigortacıya yeniden sigorta ettirmesidir. Dünya çapında oldukça yaygın olan bu sistem ile amaçlanan bazı yüksek riskli sektörlerde sigorta teminatı bulunmasını

kolaylaştırmak, sigorta şirketlerinin riskini paylaşarak, sigortacıların yeni pazarlarda faaliyet göstermesini veya mevcut risk gruplarında yeni sigorta sözleşmeleri yapmasını teşvik etmek ve sigorta şirketlerinin riskleri başkası ile paylaşması sayesinde yüksek primlerin azalmasını sağlamak olarak gösterilmektedir.

Bu kapsamda Türk Reasürans A.Ş., Bakanlık bünyesinde yurt içindeki reasürans kapasitesini arttırmak ve teminat verilmeyen veya teminat verilmesinde güçlükler bulunan alanlarda sigorta yapılmasını teşvik etmek amacıyla 2019 yılı içerisinde kurulmuştur.

Bu doğrultuda, sigorta şirketlerinin zihinsel engellilere yaptıkları sigortaların Türk Reasürans A.Ş. reasüre edilmesi gündeme gelebilir. Türk Reasürans A.Ş. zihinsel engellilere yapılan sigortaları yeniden sigortalarsa; nihai risk sigorta şirketlerinin üstünde kalmayacak; dolayısıyla sigorta şirketlerinin yüksek risk endişesi ortadan kalkacaktır.

Ancak bunun pratikte sonuç vermesi için Türk Reasürans A.Ş.'nin sigorta şirketlerinden alacağı primlerin, zihinsel engelli bireylerden tahsil edilecek primleri aşmayacak şekilde, kâr amacı gütmeyen bir seviyede olması gerekecektir. Devlet tarafından doğrudan bir prim desteği verilmesine alternatif olarak, Türk Reasürans A.Ş. ile sigorta şirketleri tarafından üstlenilen riskin devlet destekli bir reasürans şirketi tarafından üstlenilmesi ile sigorta şirketlerine esneklik sağlanacaktır. Ayrıca, sigorta şirketleri riski nihai olarak taşımayacakları için sigorta için zihinsel engellilerden alacakları primlerde de indirim yapabileceklerdir.

Bu yayın, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca İstanbul Zihinsel Engelliler için Eğitim ve Dayanışma Vakfı sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.